

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף אמנויות
הפיקוח על הוראת התאטרון

יחידת הוראה למחזה "אדיפוס המלך"

מודל ללמידה משמעותית

מאת טלי הכט

מבוא: רציונל ליחידת ההוראה של המחזה "אדיפוס המלך"

יחידת ההוראה של "אדיפוס המלך" נועדה להרחיב ולהעשיר את ארגז הכלים של המורה שמבקש להקנות לתלמידיו חוויית למידה משמעותית.

מגוון של אסטרטגיות הוראה:

לימוד עמיתים

פדגוגיה דיגיטלית

למידה בין תחומית

עבודת חקר

עבודה בקבוצה לקראת מטרה

הבלטת ערכים (לפרט: אילו ערכים קיימים באדיפוס, מה הקשר למוסר ולדילמות מוסריות)

מסמך זה מתמקד בין השאר בנושא הפרשנות. נושא הפרשנות שנקשר הן ביחידה השנייה והן ביחידה השלישית. ההתמקדות בפרשנות היא הוליסטית: בהיבט של קריאת הטקסט תוך חשיבה על היבטים פרשניים במהלך הקריאה, ובהיבט של ההתנסות המעשית בפרשנות בימתית ביחידת המונולוגים-דיאלוגים.

התלמידים יחוו למידה בתהליך משולב:

א. למידה בכיתה

ב. משימת חקר (מטלת בית)

ג. התנסות מעשית בפרשנות בימתית (מטלת בית - הצגה בכיתה)

נושא 1: מהי פרשנות?

מטרות

- התלמידים יידעו להסביר מהי פרשנות.
- התלמידים יזהו את הזיקה בין טקסט (דרמטי, מוסיקלי, חזותי) לבין ההקשר התרבותי, החברתי וההיסטורי שבו נוצר.
- התלמידים יידעו לנסח אמירה פרשנית המבוססת על רכיבים (אמצעים מוסיקליים וחזותיים).
- ההתמודדות עם הפרשנות של הקליפ המוזיקלי תחזק אצל התלמיד את יכולות הקריאה של טקסט תיאטרוני קלאסי, בהיבט החזותי, המילולי והרעיוני.

עזרים

מחשב, מקרן, דיסק מוכן / דיסק און קי / חיבור ליוטיוב (מומלץ להכין רשימה מראש ביוטיוב לצרכי השיעור), מחברת וכלי כתיבה

משך: 2 שעות.

דרכי הוראה:

המורה יציג בפני התלמידים צמדים של קליפים. התלמידים יתנסו בהשוואה בין קליפים: מקור מול קאבר.

התלמידים ישרטטו במחברת את הטבלה הבאה / יקבלו מהמורה דפי עבודה מוכנים:

שם השיר	ביצוע (מקור או קאבר?)	מה המסר שמעביר לי השיר?	באילו אמצעים נוצר אצלי הרושם הזה?
		מה הוא מתאר? איזו אווירה עולה ממנו? איזה רגש הוא מייצר אצלי?	(מוסיקלית: כלי נגינה עיקריים, קצב, סגנון מוסיקלי, מי שר) "בימתית": עלילה ופעולות בקליפ, משחק ועיצוב דמות, חלל, תלבושות, תאורה, שינוי טקסט או השארתו זהה למקור)
שיר	מקור-		
	קאבר-		

לאחר כל קליפ שנצפה, התלמידים ממלאים את הטבלה (קודם מקור ואחר כך קאבר).

לאחר שנצפים הצמידים, ייערך על כל צמד דיון בכיתה, שמטרתו לזהות מה ראינו ושמענו בקליפ הקאבר לעומת המקור (ולא פחות חשוב, מה לא ראינו ולא שמענו), תוך הקפדה על שימוש בשיח התיאטרוני. התלמידים ינסו לזהות כיצד האמצעים התיאטרוניים והמוסיקליים מעצבים את הנימה / האווירה השוררת בקליפ, ויעלו הצעות כיצד היה ניתן לשנות אווירה זו (למשל: תאורה, תלבושת, קצב וכו').

בסיכום, התלמידים ינסו לזהות מהי האמירה העומדת בבסיס כל קליפ (מקור או קאבר), בהסתמך על ההשוואה שערכו.

התלמידים והמורה יגבשו יחד הגדרה של פרשנות מטקסט לבמה.

דרכי הערכה:

1. מטלת בית - **פדגוגיה דיגיטלית + למידת עמיתים:**
התלמידים יפרסמו בקבוצת הפייסבוק שני לינקים של שיר מקור שהם מאתרים לו קאבר פרשני. בתגובות לפוסט, הם והתלמידים האחרים יתארו את המסר במקור לעומת בקאבר, ובאילו אמצעים המסר הזה נוצר.
2. כל תלמיד יבחר שיר (מולחן) שהוא מזדהה עמו. על התלמיד לנתק את השיר מהלחן, ולבצע אותו כמונולוג, תוך חשיבה על כל מרכיבי הבמה כביטוי של פרשנות. (הערה: מתוך התפישה שלפיה כל יחידות הלימוד הנלמדות בכתה י"א עוסקות בנושא הפרשנות, בין אם בפן העיוני ובין אם במעשי, המטלה מדגישה את החיבור בין שני התחומים)

נושא 2: מהי טרגדיה?

מטרות

- התלמידים יבינו את הגדרת המושג "טרגדיה", וידעו להבחין בין השימוש במושג "טרגדיה" בתיאטרון לבין "אסון" אחר.
- התלמידים יפנימו את הגדרת המושג "קונפליקט טראגי", וידעו להדגים אותו.
- התלמידים יכירו את מושג ה"פילוס" (היסוד מעורר החרדה - שבירת טאבו בתוך המשפחה).

משך: 2 שעות.

דרכי הוראה

המורה מחלק כתבות מהעיתון לתלמידים, לכל תלמיד כתבה אחרת (ניתן לחלק את התלמידים לקבוצות, כשלכל קבוצה כתבה אחרת). הכתבות יתאפיינו בהבדלים מגוונים כדי שהדיון יהיה מעניין, כגון:

- פשעים ציבוריים, פוליטיים וחברתיים
- פשעים בתוך המשפחה
- אסונות ליחיד או לרבים
- תאונות לעומת מעשי זדון מכוונים
- סיפורים בעלי סוף רע
- סיפורים עם פוטנציאל לסוף רע שמסתיים בטוב (למשל: אסון שנמנע).
- סיפורים שקיים בהם קונפליקט בין ברירה שלילית לבין ברירה חיובית
- סיפורים שקיים בהם קונפליקט טראגי מובהק – כלומר בין ברירה שלילית לברירה שלילית אחרת, ללא מוצא חיובי אפשרי (הסוג האחרון הוא החשוב ביותר, אין לוותר על כתבות העוסקות בכך. לדוגמא: כתבות העוסקות בהמתת חסד).

התלמידים, ללא כל שיחה מקדימה על הגדרת הטרגדיה, ימיינו את הכתבות בטבלה לפי ראות עיניהם, תחת שתי עמודות: טרגדיה / לא טרגדיה.
לאחר המיון, התלמידים יערכו דיון בכיתה בנוגע לכל כתבה, ובו ינמקו את בחירתם. במידת הצורך, הדיון יכול לכלול הצעת סריו חלופי שיהפוך לא-טרגדיה לטרגדיה.

בסיום הדיון, המורה משבץ את כותרת הכתבה בעמודה הנכונה, בלי להסביר למה (על-פי הקריטריון המרכזי של הקונפליקט הטראגי – גיבור הניצב בסיטואציה של בחירה בין רע לרע, ללא אפשרות חיובית – כלומר LOSE-LOSE SITUATION).

הבלטה של ערכים: בסוף השיעור התלמידים ינסו לדלות מה המכנה המשותף לטרגדיות – דהיינו הקונפליקט הטראגי: על המורה להדגיש שהטרגדיה תמיד תבטא התנגשות מוסרית בין ערכים שהם צודקים/טועים באותה מידה, ומכאן הבחירה בין רע לרע. התלמידים יסכמו בכתב את ההגדרה של הקונפליקט הטראגי – אם קונפליקט בדרמה הוא התנגשות/מאבק בין שני רצונות, ערכים או תפישות עולם, בטרגדיה הקונפליקט הטראגי הוא התנגשות בין שני רצונות, ערכים או תפישות עולם שצודקים/טועים באותה מידה ללא יכולת להכריע ביניהם, ושמציבים את הגיבור בסיטואציה של בחירה בין רע לרע.

דרכי הערכה

מטלת בית – כל תלמיד יעלה בקבוצת הפייסבוק סצנריו קצר שבמרכזו קיים קונפליקט טראגי. עליו להסביר אילו שני ערכים מוסריים נמצאים במאבק בסצנריו שחיבר. שאר התלמידים יגיבו לכל סצנריו, וינסו להכריע האם אכן מדובר בקונפליקט טראגי.

Oedipus Rex / Director: Constanza Macras / Stage design: Chiharu Shiota

נושא 3: ההקשר החברתי-תרבותי של הטרגדיה היוונית –

חלק א': המיתוס

מטרות:

- התלמידים יפנימו את הגדרת המיתוס: נאראטיב שמכונן ערך מוסרי / מסביר תופעה / מבסס זהות קבוצתית, באופן סיפורי.
- התלמידים יבינו את תפקידו של המיתוס והמיתולוגיה בטרגדיה של יוון העתיקה ובחברה בת-זמננו.

משך: 2 שעות.

דרכי הוראה:

הבלטה של ערכים: המורה יקרין קטעים מסרטים והתלמידים יערכו השוואה בין העלילות השונות והאופן שבו הן מעבירות מסר קולקטיבי, כגון:

- "בת הים הקטנה" – הסיום באגדה (בת הים מתאבדת בדקירת סכין כדי להציל את הנסיך והופכת לקצף הגלים)
- "בת הים הקטנה" – הסיום בסרט של דיסני (בת הים מוותרת על חייה בים ומתחתנת עם הנסיך)
- אגדת "סינדרלה" – חסרת כל העולה לגדולה בזכות יופיה ובזכות כישוף
- "רוקיי" – אגדת סינדרלה מודרנית המדגימה את החלום האמריקאי – חסר כל העולה לגדולה בזכות כשרון ועבודה קשה.

התלמידים יתבקשו לתאר את המשותף והשונה בין הנאראטיבים. בשלב הבא, התלמידים ינסו לנסח בשורה אחת את מוסר ההשכל של כל אחד מהנאראטיבים.

בסיכום, הכיתה תנהל דיון העוסק בהבנת הקשר בין סיפור המיתוס לבין "מוסר ההשכל" הקבוצתי שהמיתוס נועד ללמד: מה מוסר ההשכל מלמד אותנו על הערכים שהמיתוס מחנך אליהם, ועל ההקשר החברתי-תרבותי שבו נולדו המיתוסים? אילו מהמיתוסים האלה מציגים תמונה אופטימית ואילו מציגים תמונה פסימית?

בסיכום, המורה יגדיר מהו מיתוס ומהו תפקידו החברתי, בחברה שלנו וביוון העתיקה.

הבלטה של ערכים:

דרכי הערכה:

כל תלמיד מקבל "משימת מיתוס", שאותה הוא בוחר מתוך המשימות הבאות:

1. מיתוס משפחתי – שמסופר שוב ושוב על מישהו מהמשפחה (לדוגמא: תמיד מספרים על דודה שלי ש...)
2. מיתוס לאומי – שכל ישראלי "גדל" עליו (לדוגמא: מיתוס הקדחת, ייבוש הביצות, "טוב למות בעד ארצנו"...) .
3. מיתוס דתי – שכל יהודי מכיר (לדוגמא: מיתוס הקשור למקורות, לחגים וכו').
4. מיתוס שקשור לנשים (לדוגמא: כל הגיבורות של סרטי וולט דיסני).
5. מיתוס שקשור לגברים (לדוגמא: שמשון הגיבור, גיימס בונד).
6. מיתוס שקשור לעיר שאני גר בה.
7. מיתוס שעשו עליו סרט.
8. צילום שהפך למיתוס.

עליו לנסח בקיצור את העלילה, את המסר ו/או המטרה שהמיתוס משרת, ומהו אופן גלגולו של המיתוס (בעל-פה? בארוחת ליל הסדר? בסרטים? בתעמולה פוליטית? וכו').

Oedipus rex / DIRECTOR Oskaras Koršunovas

נושא 4: ההקשר החברתי-תרבותי של הטרגדיה היוונית –

חלק ב': הולדת הטרגדיה מתוך הפולחן

מטרות:

- התלמידים יבינו את הולדת התיאטרון מתוך הפולחן ביוון העתיקה.
- התלמידים יכירו את מוסכמות התיאטרון והדרמה ביוון העתיקה, בתוך ההקשר התרבותי-חברתי של הטרגדיה.

משך: 2 שעות.

דרכי הוראה: למידת עמיתים + עבודה קבוצתית לקראת מטרה

הכנת פולחן קבוצתי.

- דיון בכיתה: מהו פולחן? אילו סוגי פולחן אנחנו מכירים? לשם מה מקיימים פולחן?
- הכיתה תצא מחדר הכיתה אל שטח בית הספר. הכיתה נחלקת לקבוצות. כל קבוצה מקבלת תפקיד אחר בפולחן, והמורה מקציב זמן להכנה, לפי המטלות הבאות:
  1. חלל: עליכם למצוא את המקום המתאים לעריכת הפולחן שלכם. מקום שיש בו נגישות לכל האוכלוסיה שתשתתף בפולחן, וישבו נהוג לפנות לסמכות עליונה (כגון אליים).
  2. משתתפי הפולחן: עליכם להגדיר מיהם משתתפי הפולחן, מה רצונם ומה הם עושים במהלך הפולחן.
  3. מהלך הפולחן: חלקו את מהלך הפולחן ל-3 חלקים (עם נקודת שיא) והסבירו למשתתפים מה מעשיהם בכל אחד מהחלקים.
  4. הסגנון: עליכם לעצב את הפולחן באופן מסוגנן. שימו לב למרכיבים הבאים: תפאורה, תלבושות, מסכות, איפור, מוסיקה, כוריאוגרפיה, אביזרים.

לאחר מכן התלמידים יציגו בפני הקהל (=באי בית הספר) את הפולחן.

- דיון במרכיבי הפולחן ובמוסכמות התיאטרון, שהתלמידים לרוב המחישו בעצמם באופן אינטואיטיבי בפולחן שערכו (כגון: יחסי קהל-במה, מקהלה, מסכות, שעיר לעזאזל, מוסיקה, חוצבמה, כוריאוגרפיה וכו'). בדיון ידגיש המורה את החיבור בין מרכיבי הפולחן לבין הולדת הטרגדיה.
- הצגת המוסכמות ביוון העתיקה ואת הדייוניסיה, מתוך היכרות עם ההקשר שבו מוצגת הטרגדיה (בעזרת מצגת).

דרכי הערכה:

השתתפות פעילה בהכנת הפולחן ובדיון.

למידת עמיתים

ש"ב: התלמידים מתבקשים לחקור ולהכין מצגת סיכום + תמונות של אחד מהמושגים הבאים
עבור שאר הכיתה: תיאטרון יווני, סקנה, אורקסטרה, אקיקלמה, דאוס אקס מאכינה, מסכות
בתיאטרון היווני, תלבושות בתיאטרון היווני.

Oedipus Rex / Director: Jarka Burian

Oedipus Rex (film) / Director: Tyrone Guthrie

נושא 5: אדיפוס כמנהיג

קריאה מונחית 1 – מההתחלה ועד שורה 150

מטרות:

- התלמידים יערכו היכרות עם דמותו של אדיפוס כמנהיג.
- התלמידים יכירו את נקודת הפתיחה של העלילה.

משך: 2 שעות.

דרכי הוראה:

במהלך הקריאה א':

הנחייה כללית לכיתה: להצטייד במרקרים במספר צבעים, ולסמן בטקסט לאורך כל קריאת המחזה (כלומר משיעור זה ואילך):

צבע 1: ארועים שקרו לפני תחילת המחזה ונחשפים לקהל לראשונה.

צבע 2: ביטויים מעולם הראייה, העיוורון והעיניים.

צבע 3: משפטים שמצביעים על כך שדמות יודעת משהו שדמות אחרת לא יודעת (אירוניה דרמטית).

צבע 4: משפטים שמצביעים על תכונות של אדיפוס.

במהלך הקריאה ב': פדגוגיה דיגיטלית

האתגר המשמעותי העומד בפני תלמידים בקריאת "אדיפוס המלך" הוא לאו דווקא השפה הגבוהה והלא-מדוברת (התרגום דווקא נגיש יחסית), אלא ה"ניים דופינג" – עומס של אזכורי מושגים, מקומות ושמות, שגורם לבלבול ותסכול בקרב התלמידים. לפיכך המורה ימנה בכל שיעור של קריאה מונחית "דרמטורג תורן". במהלך הקריאה בכיתה, הדרמטורג התורן יהיה אחראי על גלישה בסמארטפון, ביאור של מושגים ושמות בלתי-מוכרים והסברם לכיתה. שאר התלמידים יציינו את הביאור על גבי המחזה או במחברת.

הבלטה של ערכים + למידה בין-תחומית:

דיון בכתה: "מיהו מנהיג?"

המורה יפזר בכיתה תמונות/בריסטולים עם שמות של דמויות מנהיגים בולטים, כגון: הרצל, יאיר לפיד, היטלר, ביבי נתניהו, סטאלין, רבין, אבא שלי, המורה שלי, דפני ליף, מנהל בית הספר שלי, המפקד שלי בצבא, אסד, ישו, משה רבינו, האח הגדול (מהספר ומתכנית הטלוויזיה), ועוד...

המורה ינהל בכיתה דיון (מומלץ לנהל אותו בשיתוף פעולה עם מורה לאזרחות) סביב השאלות הבאות: מה כל אחד מהמנהיגים שנמצאים כאן היה אומר על "מנהיגות"? על הקשר בין המנהיג לציבור? על טובתו האישית לעומת טובת הציבור?

דמותו של המנהיג האידיאלי בעינינו: אילו תכונות יש לו? אילו ערכים הוא מייצג? האם אנחנו מכירים מנהיג כזה? מהם היתרונות והחסרונות של כל סוג מנהיג? בהקשר זה, התלמידים יערכו השוואה בין אדיפוס וקריאון.

דמותו של אדיפוס כמנהיג

- קריאה מונחית של התמונה הראשונה במחזה. המורה יבקש מהתלמידים לאפיין את דמות המנהיג כפי שמתקפת על-פי אדיפוס (יש להתעכב על מילות המפתח – "בניי" וכו').

המורה ינהל דיון בכיתה על המידע שנחשף לגבי דמותו של אדיפוס, ועל אופיה של המשימה שהוא מציב לעצמו.

- דיון לגבי נקודת הפתיחה של המחזה: המגפה. מהי המגפה? בהיבט הריאלי ובהיבט הסימבולי. מהו תפקיד המנהיג במגיפה – האם הוא חלק מהבעיה או מהפתרון? או שניהם?

דרכי הערכה:

פדגוגיה דיגיטלית + למידת עמיתים + הבלטה של ערכים: בקבוצת הפייסבוק – כל קבוצת תלמידים מאתרת כתבה בת-זמננו שמייצגת בעיניהם מעין מגפה מודרנית, ומקשרת אליה בלינק. דיון כיתתי בתגובות – איך כל תלמיד היה רוצה לראות את המנהיג האידיאלי מתמודד עם המגפה.

דרך הערכה נוספת: עבודה קבוצתית לקראת מטרה:

במהלך מקביל, הכיתה נחלקת ל-5 קבוצות. כל קבוצה תהיה אחראית על שיר מקהלה אחר, ותכין מטלת בית – למצוא דרך מעניינת להעלות את שיר המקהלה על הבמה בימינו. כל שיעור ייפתח בהצגת השיר הרלוונטי למהלך הקריאה. לאחר מכן הקבוצה תספר מה היה לדעתה תפקיד השיר, ומדוע בחרה לבצע אותו באופן כזה (ניסוח מוסכמות חדשות).

נושא 6: דימוי העיוורון והראייה במחזה

קריאה מונחית 2 – משורה 216 ועד שורה 462

מטרות:

- התלמידים יכירו את מאפייני דמותו של אדיפוס – לוחמנות, חוסר נכונות להתפשר, עיוורון סמלי.
- התלמידים יערכו השוואה בין דמותו של אדיפוס לדמותו של טירסיאס.
- התלמידים יבינו את המושג "אירוניה דרמטית".
- התלמידים יבינו את הסמליות של מוטיב העיוורון והראייה, ויפנימו את הרלוונטיות של קונפליקט הידיעה/אי-ידיעה לחיינו.

משך: 4 שעות.

דרכי הוראה:

2 שעות ראשונות:

פתיחה: **עבודה קבוצתית לקראת מטרה:** הצגת שיר המקהלה של הפארוודוס (215-151) ע"י הקבוצה שהכינה בבית, דיון בכיתה.

המשך: **תרגיל הצייד והניצוד.**

מטרת התרגיל: להדגים לתלמידים כיצד הם מחדדים חושים בהיעדר חוש הראייה. שני תלמידים מכוסים עיניים, הצייד מטרתו ללכוד את הניצוד, שמטרתו לברוח. דיון בכיתה: אילו חושים מתחדדים אצל העיוור? במה יתרונו על האדם הרואה?

- **פדגוגיה דיגיטלית:** המורה ימנה דרמטורג תורן למשך השיעור (ע' הערה בעמ' 10).

- הכיתה תערוך קריאה מבוימת של האפיסודיון הראשון (אדיפוס + טרסיאס). המורה מנחה את התלמידים להצביע על כל אזכור לראייה ולעיוורון בטקסט, וכן להצביע על כל משפט המרמז שדמות אחת יודעת משהו שהדמות האחרת איננה יודעת (אירוניה דרמטית).
- המורה מגדיר את המושג "אירוניה דרמטית" כתחבולה מרכזית במחזה.
- המורה מנהל דיון שלאחר הקריאה: מיהו הרואה ומיהו העיוור?

2 שעות אחרונות:

הבלטה של ערכים: השיעור יתמקד בשורה 316-317 מפי טירסיאס: **”הוי. זה נורא להיות חכם**

כשאין תועלת בדבר.”

התלמידים יתבקשו לספר על סיטואציה מחייהם, שבה הכריעו בין התמודדות עם מידע חשוב שמאמלל אותם, לבין חיים באי-ידיעה. במה אנחנו בוחרים? נקודות לדיון בכיתה:

- העובדה שאת המשפט הנ”ל אומר דווקא הנביא היודע-כל: האם היא משנה את האופן שבו אנחנו תופשים את המשפט?
- הקשר בין ידיעת האמת לבין אזרחות פעילה ותורמת.
- האם זה אפשרי, להיות מאושר ובמקביל להיות ער ורגיש לסבל שבעולם? לאי צדק? לעוול?
- במה לדעתנו אדיפוס יבחר: בידיעת האמת המאמללת או בהתעלמות עיוורת? מדוע?
- באיזו משתי האפשרויות נתפוס את אדיפוס כגיבור של ממש?

דרכי הערכה:

עבודה קבוצתית לקראת מטרה: קבוצה 2 מכינה את הסטסימון הראשון של המקהלה.

פדגוגיה דיגיטלית + הבלטה של ערכים: כל הכיתה מכינה ש”ב על **”ראייה בעיניים פקוחות לרווחה”**. בקבוצת הפייסבוק, כל תלמיד מצרף לינק לאתר / כתבה / סרטון וכו’, שבו מתוארת תופעה כלשהי בעולם, שהתלמיד מכריח את עצמו לא להתעלם ממנה, למרות שהיה רוצה. שאר התלמידים מוזמנים לתאר בתגובות כיצד הם בוחרים להתמודד עם המידע שבלינק המצורף: בעיוורון או בעיניים פקוחות, ומדוע.

Oedipus Rex / Director: Guy Joosten

נושא 7: אפיון הדמויות ומערכות היחסים במחזה

קריאה מונחית 3 – משורה 513 ועד שורה 862

מטרות:

- הבנת אפיון הדמות של אדיפוס והניגוד בינו לבין קריאון.
- הבנת תפקיד המקהלה בדיאלוג מול קריאון כמניפולציה המחזקת את תפיסת אדיפוס כגאה, עקשן וחם-מזג.
- הבנת הקונפליקט ביחס לנבואה – יוקסטה מול המקהלה.
- גילוי פרטים מעברו של אדיפוס.

משך: 2 שעות.

דרכי הוראה:

פתיחה: **עבודה קבוצתית לקראת מטרה:** הצגת שיר המקהלה של הסטסימון הראשון (512-463) ע"י הקבוצה שהכינה בבית, דיון בכיתה.

פדגוגיה דיגיטלית: המורה ימנה דרמטורג תורן למשך השיעור (עי' הערה בעמ' 10).

הכיתה תערוך קריאה מבוימת של הסצנה שמעלה מספר אפשרויות מנוגדות:
1. קראון צודק. 2. אדיפוס צודק.

המורה ינהל דיון: כיצד הפרשנות שלנו משפיעה על בימוי הסצנה? **הבלטה של ערכים:** אילו ערכים מדגישה כל אחת מהפרשנויות?

הכיתה תערוך קריאה מונחית של סצנת אדיפוס+יוקסטה.
המורה ינהל דיון: אילו נקודות בטקסט מובילות את אדיפוס להתערערות בטחונו? על התלמידים לסמן בטקסט אירועי עבר שמתגלים בהווה.

דרכי הערכה:

עבודה קבוצתית לקראת מטרה: קבוצה 3 מכינה את הסטסימון השני של המקהלה. השתתפות בדיון ובתרגילים הכיתתיים.

נושא 8: שלבי העלילה על-פי ה"פואטיקה"

קריאה מונחית 4 – משורה 911 ועד שורה 1085

מטרות:

- התלמידים יכירו את שלבי העלילה האריסטוטלית – עד לשלב ההיפוך/מפנה (פריפתאיה) בסצנה זו. התלמידים יבינו את מושג ההיפוך וחשיבותו בדרמה.
- התלמידים יכירו את "תסביך אדיפוס" של פרויד, ויתנסו בפרשנות בימתית המדגישה רעיון זה.

משך: 2 שעות.

דרכי הוראה:

פתיחה: עבודה קבוצתית לקראת מטרה: הצגת שיר המקהלה של הסטסימון השני (910-863) ע"י הקבוצה שהכינה בבית, דיון בכיתה.

פדגוגיה דיגיטלית: המורה ימנה דרמטורג תורן למשך השיעור (ע' הערה בעמ' 10).

הכיתה תערוך קריאה מבוימת, תוך דיון בנקודות הבאות:

1. התפנית שחלה בפעולה של יוקסטה לעומת הסצנה הקודמת.
2. דמותו של השליח והפעולה שלו.
3. ניגוד בין הפעולה של השליח לתגובה של אדיפוס.
4. סימון אירועי עבר המתגלים בהווה – כיצד נבנה ההיפוך?

פדגוגיה דיגיטלית: מתוך המשפט של יוקסטה "הנה בחלומות רבים שכנו כבר עם אימותיהם"

(שורה 981-982): על התלמידים לחקור בזמן השיעור ע"י הסמארטפונים מהו "תסביך אדיפוס" (אפשר להפוך זאת לתחרות – המורה יציע פרס לתלמיד הראשון שמסביר לכיתה בבירור מה הקשר בין אדיפוס לפסיכולוגיה), ולהציע רעיונות לבימוי – כיצד ניתן להבליט בסצנות של אדיפוס ויוקסטה את הרמז לטאבו שקיים ביניהם (מיזנסצנה, תלבושות, דימוי, מוסיקה וכו').

בסיכום להראות דוגמאות מהפקות שונות שבחרו לעצב את הדמויות באופן שמבליט את הטאבו.

דרכי הערכה:

השתתפות בדיון ובתרגילים.

עבודה קבוצתית לקראת מטרה: קבוצה 4 מכינה את הסטסימון השלישי של המקהלה.

נושא 9: קריאה מונחית 5 – משורה 1110 ועד 1185

אותו נושא....

מטרות:

היכרות עם שלב ההיוודעות/הכרה (אנאגנוריסיס) והסבל (פאתוס) בעלילה האריסטוטלית, והמחשתם בסצנה זו.
הכרת המוסכמות בהצגת אלימות על במה ביוון העתיקה.

משך: 2 שעות.

דרכי הוראה:

פתיחה: **עבודה קבוצתית לקראת מטרה:** הצגת שיר המקהלה של הסטסימון השלישי (1086-1109) ע"י הקבוצה שהכינה בבית, דיון בכיתה.

פדגוגיה דיגיטלית: המורה ימנה דרמטורג תורן למשך השיעור (ע' הערה בעמ' 10).

קריאה מבוזמת של שורות 1110-1185. התלמידים יתבקשו לבחור באיזו פעולה נוקט הרועה שממחישה את הניגוד האירוני בינו לבין הפעולה של אדיפוס ובינו לבין השליח. איך הפעולה של הרועה נותנת לנו מידע על דמותו של אדיפוס?
המורה יכוון את התלמידים לאתר בטקסט אמצעים דרמטיים שעוזרים לפעולה המשחקית: דו-שיח "פינג-פונג", משפטים קצרים ומהירים, לעומת השליח שדווקא מאריך בדברים. המורה ינהל דיון: באיזה קצב מתנהלת הסצנה? איזה פסקול נבחר עבורה? (אפשר לחפש בכיתה פסקול מתאים).
התלמידים מסמנים בטקסט אירועי עבר המתגלים בהווה. כיצד הם משפיעים על אדיפוס? המורה יגדיר את מושג ההיוודעות / הכרה, ואת מושג הסבל (אריסטו).
המורה יעלה שאלות לדיון בכיתה:

1. האם הגיבור הטראגי מוכרח לעבור הכרה? האם אפשר לחשוב על מקרים שבהם לא? אם ניזכר בכתבות שעסקנו בהן בתחילת השנה, האם בהן הגיבורים של הסיפור חווים הכרה?
2. שלב הסבל: סבל נפשי או פיזי? מתי הוא מתחיל בעצם? מי הסובל במחזה? האם אנחנו יכולים לייחס סבל רק לדמויות, או אולי גם לקהל?
3. לשם מה בעצם קיים סבל בתיאטרון? האם אני כצופה רוצה לסבול יחד עם הדמויות? איזו מטרה הסבל משרת?

מנקודת יציאת אדיפוס, המורה יעלה שאלה לדיון: מדוע הוא יוצא? איפה קיים רמז למה שהוא מתכוון לעשות בחוצבמה?

מכאן יערוך המורה היכרות עם מוסכמות הצגת האלימות על במה בדרמה היוונית, והשוואתן למוסכמות של ימינו.

(מומלץ להזכיר בהקשר זה את ההצגה "חוצבמה" בפסטיבל עכו 2013, המאפשרת דיון בשאלת יחסי קהל-במה בהקשר לאלימות על הבמה ובחוצבמה: האם ההצגה מעלה את החוצבמה על הבמה כדי להדגיש את העובדה שהיום אנחנו רגילים לצפות באלימות, "להתבונן מהצד" באופן פאסיבי?)

דרכי הערכה:

עבודה קבוצתית לקראת מטרה: קבוצה 5 מכינה את הסטסימון הרביעי של המקהלה.

בניית ציר זמן לארועי העלילה: כל תלמיד מקבל דף ובו רשומים ארועי העלילה באופן מפוזר. על התלמיד לארגן שני צירי זמן המכילים את האירועים:

1. ציר זמן כרונולוגי, מהאירוע המוקדם ביותר ועד לאירוע המאוחר ביותר (מהעבר אל ההווה)

2. ציר זמן לפי סדר חשיפת האירועים במחזה (מהווה אל העבר).

בנוסף עליו לציין אילו אירועים מתרחשים על הבמה במחזה ואילו התרחשו בעבר/בחוצבמה ורק מוזכרים.

יש להשאיר בציר הזמן מקום לארועי הסצנה האחרונה של המחזה.

Oedipus Rex / Director: Constanza Macras / Stage design: Chiharu Shiota

נושא 10: קריאה מונחית 6 – משורה 1123 ועד הסיום

להפריד נושאים – עמוס מדי ומתפזר.

1. המקהלה
2. נושאים שעולים במחזה
3. ארגון הזמן ושלבי העלילה

מטרות:

- התלמידים ישלימו את המהלך האריסטוטלי של קשירה-התרה.
- התלמידים יפנימו את טכניקת ארגון הזמן במחזה.
- התלמידים יכירו את ערכי החברה היוונית והדיאלקטיקה של הקונפליקט הטראגי.
- **הבלטה של ערכים:** התלמידים יבינו את האמירה העוסקת בידיעה האנושית ובמגבלותיה, ובתפיסת הגורל והבחירה.
- התלמידים יידעו להסביר את תפקידי המקהלה כפי שהם באים לידי ביטוי במחזה.

משך: 2 שעות.

דרכי הוראה:

פתיחה: **עבודה קבוצתית לקראת מטרה:** הצגת שיר המקהלה של הסטסימון הרביעי (1186-1220) ע"י הקבוצה שהכינה בבית, דיון בכיתה.
סיכום של תפקידי המקהלה כפי שהם באים לידי ביטוי במחזה. דיון: אילו מוסכמות קיימות היום בתיאטרון, הממלאות תפקידים אלה (אחד מהם או כולם)?

פדגוגיה דיגיטלית: המורה ימנה דרמטורג תורן למשך השיעור (ע' הערה בעמ' 10).

הכיתה תערוך קריאה מונחית, והמורה יקיים "סגירת מעגל" מתודית, ביחס לשאלה: "איזה מנהיג אתה אדיפוס?" המורה יחבר את הדיון לדמויות המנהיגים שדנו בהם בכיתה ולאדיפוס כפי שהשתקף במילים הראשונות של המחזה.

המורה ינהל דיון בנושאים העולים מן המחזה: הידיעה האנושית ומגבלותיה. תוך "סגירת מעגל" מתודית: המורה יחבר את הנושא למוטיב הראייה והעיוורון.

לחפש הפקות שבסיומן עולים נתונים מעניינים על אחת הנקודות האלה.

הבלטה של ערכים: תפיסת הגורל והבחירה – מה לדעתנו המסר העולה מן המחזה בדבר הגורל לעומת הבחירה? האם בכלל קיים מסר חד-משמעי? לחבר זאת לדיאלקטיקה של הקונפליקט בטרגדיה. היעדר תשובה חד-משמעית ומנחמת שממנה ניתן "להפיק לקח" לבאות.

המורה ינהל דיון לגבי שיעורי הבית שניתנו: כיצד מאורגן הזמן במחזה? האם נתקלתם פעם במהלך מקביל של גילויים שהולכים אחורנית בזמן ככל שאנחנו מתקדמים? המורה יכוון את הדיון לזיהוי מהלך דומה למהלך של טיפול פסיכולוגי, הכרת העצמי לפי הילדות, לפי דור ההורים...

דרכי הערכה:

השתתפות פעילה בדיון.

למידת עמיתים + עבודה קבוצתית לקראת מטרה: עבודה בקבוצות בנושא "אדיפוס בשתי דקות" - התלמידים מתבקשים לתמצת את המחזה ליצירה קצרצרה, שבה ניתן לתמצת כל סצנה למשפט-שניים מרכזיים שחושפים את ארועי העלילה (כולל שירי המקהלה). ניתן להציג בכל דרך יצירתית אפשרית: קומיקס, סרטון, קולאז' מוסיקלי, פסלים בפריז, פנטומימה, תיאטרון בובות וחפצים וכו'.
את היצירה יש לתעד ולהעלות לפייסבוק הקבוצתי.

Oedipus Rex / Director: Julie Taymore / Stage design: George Tsypin

נושא 11: אדיפוס כגיבור טראגי (עפ"י ה"פואטיקה")

מטרות:

התלמידים יכירו את תכונות הגיבור הטראגי של אריסטו וידגימו אותן על דמותו של אדיפוס.

משך: 2 שעות.

דרכי הוראה:

המורה יחלק את הכיתה ל-4 קבוצות. כל קבוצה תקבל קטע מה"פואטיקה" לאריסטו ובו תיאור של תכונה אחת של הגיבור הטראגי. חברי הקבוצה יתבקשו להסביר במליאה מהי התכונה ע-פי ההגדרה של אריסטו, וידגימו כיצד תכונה זו באה לידי ביטוי אצל אדיפוס.

לסיכום התרגיל, המורה ינהל דיון בכיתה לגבי תכונות הגיבור השונות על-פי אריסטו, והדגמתן על אדיפוס. נקודות לדיון:

1. אדיפוס כדמות נעלה מבחינה מוסרית: דיון - פדגוגיה דיגיטלית + הבלטה של ערכים:

איך אנחנו מגדירים "גיבור"?

התלמידים מתבקשים לחפש בסמארטפונים שלהם דמות שהם תופשים כגיבורה. עליהם לנמק, ולאתר מהן התכונות המרכזיות המשותפות לגיבורים: אומץ, נחישות, חתירה לאמת ולצדק, קיצוניות, טובות מבחינה מוסרית וכו'.

דיון בדמותו של אדיפוס לאור תכונות הגיבור שהועלו.

2. אנושיות והמרטיה: היכרות עם המושג ודיון בפגם של אדיפוס. מדוע זהו פגם?

ההמרטיה של הגיבור כייצוג כלל האנושות: אדיפוס החוקר ואדיפוס העיוור ככל אדם; תסביך אדיפוס; פתח לפרשנויות אוניברסליות.

3. הלימה (בעולם הקלאסי) בין מין, גזע, גיל לבין תכונות אופי: כיום אולי ניתן לדבר על

התיישנות המאפיין הזה. ואולי גם לא...

4. עקביות: דיון בשני הקווים המקבילים והעקביים באיפיונו של אדיפוס - אדיפוס כפותר

חידות וחוקר, ואדיפוס כחם-מזג. איך שחקן מגלם את התכונות האלה?

התנסות מעשית: התלמידים יתנסו בכיתה בביצוע דיאלוג/מונולוג מתוך המחזה, כששאר תלמידי

הכיתה מציעים דרכים להמחשת תכונות אלה באמצעים הבימתיים.

לסיכום הנושא, המורה ינהל דיון: במה שונה אדיפוס של תחילת המחזה מאדיפוס של סופו? מה היחס שלנו כקהל לדמות הזאת? האם אנחנו מעריצים אותו? נגעלים ממנו? בזים לו? מפחדים ממנו?

דרכי הערכה:

על כל תלמיד לאתר 2 ציטוטים מן המחזה הממחישים כל אחת מהתכונות של הגיבור הטראגי עפ"י אריסטו, ולסכם בקצרה מדוע הציטוטים מדגימים, לדעתו, את תכונת הדמות.

Oedipus Rex / Director: Wim Vandekeybus

נושא 12: הגדרת הטרגדיה עפ"י ה"פואטיקה" של אריסטו

מטרות:

- התלמידים יכירו את הגדרת הטרגדיה עפ"י אריסטו על מרכיביה השונים, וידגימו את מרכיביה השונים על המחזה.
- התלמידים יפנימו את החשיבות של הגדרה זו לא רק על הטרגדיה היוונית אלא על דרמה בכלל.

משך: 4 שעות.

דרכי הוראה:

המורה יערוך קריאה מונחית בפרקים ו', י"ד בפואטיקה, ביאור מונחים. המורה יפרק את ההגדרה למרכיביה השונים, ויסביר כל אחד מהמרכיבים. המורה יתמקד בעיקר ב"עלילה אחדותית" – עקרון הסיבתיות ועקרון השלמות. התלמידים יתבקשו להדגים אילו הצגות/סרטים/סדרות טלוויזיה שצפו בהם לא מקיימים אחד מהעקרונות האלה או שניהם (טלנובלות, סרטים עם חורים בעלילה, וכו'). מושג הקתרזיס: זיהוי נקודת הקתרזיס במחזה. מדוע נקודה זו? לבקש מהתלמידים להיזכר ביצירות אחרות שבהן הרגישו בקתרזיס, ולנסות להסביר למה וממה נובע הקתרזיס. מבנה העלילה האריסטוטלית: למידת עמיתים: ארגון וסיכום עפ"י מבנה המחזה. להתייחס לשיעורי הבית של "אדיפוס בשתי דקות": כל קבוצת תלמידים מאתרת איפה נמצא כל אחד מהשלבים ביצירה הקצרה שיצרו.

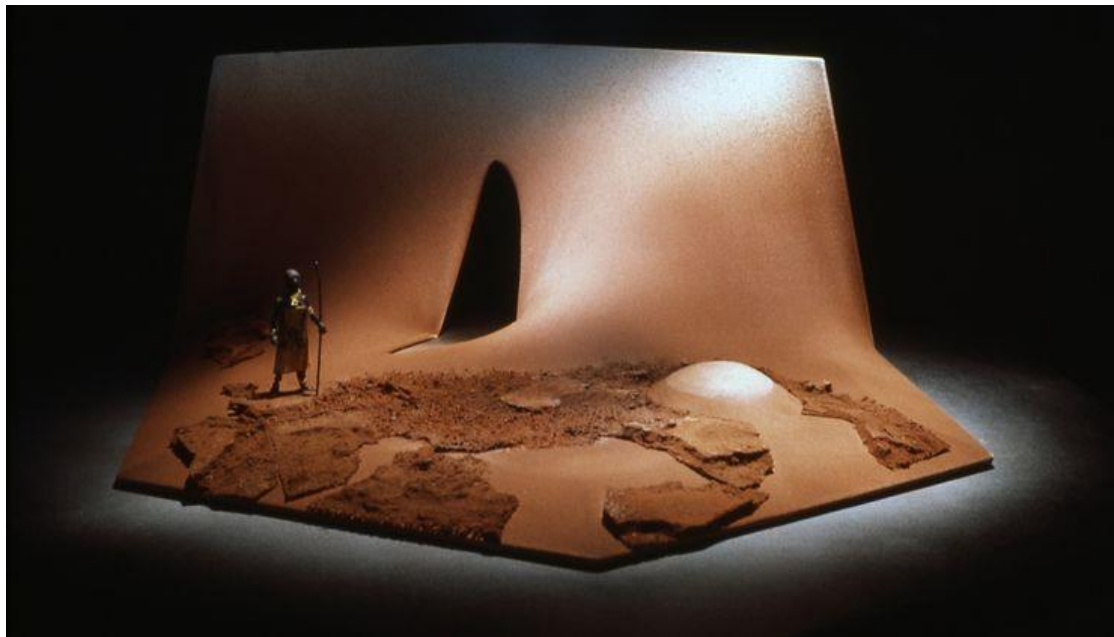
דרכי הערכה:

פדגוגיה דיגיטלית + למידת עמיתים: הכיתה נחלקת לקבוצות. כל קבוצה צריכה לסכם עבור שאר הכיתה ע"י מצגת הסבר קצר והדגמה מתוך המחזה עבור מרכיב אחד מתוך סך מרכיבי הגדרת הטרגדיה של אריסטו.

מטלה לתלמידים מתקדמים: התלמידים ינתחו את המונולוג/דיאלוג שבחרו לבצע בבחינת הבגרות ביי"א לאור המרכיבים שאריסטו מציין (כמובן שבהתייחסות למרכיבים הרלוונטיים לדרמה בכלל ולא לטרגדיה בפרט) – האם הסצנה שבחרו עונה על ההגדרה האריסטוטלית, כלומר:

- האם יש בסצנה פעולה ברורה, שלמה ובעלת שיעור?
- האם מתקיים בה עקרון הסיבתיות (כל פעולה נובעת מהקודמת וגורמת לבאה)?
- האם מתקיים בה עקרון השלמות (רצון – פעולות למימוש – הצלחה/כשלון במימוש הרצון)?

(הערה : זוהי מטלה מורכבת להבנה ולביצוע, אבל יש בה יתרון משמעותי של חיבור בין עיוני ומעשי, ושל חשיבה דרמטורגית על המונולוגים/דיאלוגים : התלמידים מזהים בכוחות עצמם את הפעולות שבמהלך הדרמטי, או שהם מזהים את נקודות התורפה הדרמטורגיות של הסצנה שבחרו. מכאן נותר להם להעלות רעיונות לשיפור ועיבוי הסצנה).

Oedipus Tryannus / director: Hovhanness I Pilikian / Stage design: Ralph Koltai